

TEXNIK OLIY O'QUV YURTLARIDA TILLARNI PARALLEL O'RGANISHDA KASBIY KOMPETENLIKNI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

To'xtayeva Sevinch Davron qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
filologiya fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18604418>

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnik oliy o'quv yurtlarida talabalarining kasbiy kompetentligini shakllantirishda chet tillarini mutaxassislik fanlari bilan birgalikda o'qitish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda an'anaviy metodlardan bilan fan va til integratsiyasidagi yondashuvi va raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari asoslab berilgan. Maqola yakunida bo'lajak muhandislarning xalqaro mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: oliy o'quv yurtlari, kasbiy kompetentlik, texnik ta'lim, parallel o'rganish, muhandislik terminologiyasi, raqobatbardosh kadr, innovatsion yondashuv.

Abstract: This article discusses the issues of teaching foreign languages together with specialized subjects in the formation of professional competence of students in technical higher educational institutions. The study substantiates the advantages of using traditional methods in the integration of science and language and the use of digital technologies. At the end of the article, practical recommendations are given to increase the competitiveness of future engineers in the international labor market.

Keywords: higher educational institutions, professional competence, technical education, parallel learning, engineering terminology, competitive personnel, innovative approach.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы преподавания иностранных языков совместно со специализированными предметами в формировании профессиональной компетентности студентов технических высших учебных заведений. В исследовании обосновываются преимущества использования традиционных методов интеграции науки и языка, а также применения цифровых технологий. В заключение статьи даются практические рекомендации по повышению конкурентоспособности будущих инженеров на международном рынке труда.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, профессиональная компетентность, техническое образование, параллельное обучение, инженерная терминология, конкурентоспособный персонал, инновационный подход.

Darhaqiqat, hozirgi kunda til o'rganish hayotimizning bir qismi bo'lib bormoqda. Shuningdek, chet tillarini bilish faqatgina o'qituvchi yoki turistlar uchun emas balki boshqa kasb egalari uchun ham juda kerak bo'lmoqda. Shulardan muhandis va ustalarga ham juda ham keraklidir. Bunda parallel o'rganish kerak. O'zi parallel o'rganish nima degani? Parallel o'rganish bu - talaba ona tili va chet tilini (masalan, ingliz tili) bir vaqtda, bir-biriga bog'liq holda o'rganadi. Bunda asosiy e'tibor umumiy so'zlarga emas, balki texnik terminologiyaga (fizika, matematika, IT terminlari) qaratiladi. Ya'ni, til o'rganish darslari mutaxassislik darslari bilan "parallel" olib boriladi. Parallel o'rganishning innovatsion jihati shundaki, talaba dars davomida o'zining shaxsiy "Kasbiy lug'at-minimumi"ni shakllantirib boradi. Bu lug'at faqat lug'aviy ma'nolar emas, balki formulalar va chizmalarni chet tilida ta'riflash ko'nikmasini ham o'z ichiga

oladi. Kasbiy kompetentlik o'zi nima? Kasbiy kompetentlik — bu talabaning nafaqat nazariy bilimi, balki o'z sohasidagi muammolarni xalqaro standartlar darajasida hal qila olish qobiliyatidir. Texnik oliygoh talabasi uchun u uchta ustundan iborat:

Maxsus bilimlar (muhandislik, texnologiya)

Ko'nikmalar (uskunalar bilan ishlash, loyihalash)

Kommunikativ qobiliyat (chet tilida professional muloqot)

"Maxsus bilim va ko'nikmalar" — bu Hard Skills (qattiq ko'nikmalar). "Kommunikativ qobiliyat" esa — Soft Skills (yumshoq ko'nikmalar) tarkibiga kiradi. Misol uchun : innovatsion yondashuv shundaki, texnik oliygohda til o'rganish "Soft Skill" emas, balki "Hard Skill" kabi muhim va texnik fan bilan uzviy bog'langan bo'lishi kerak. Parallel o'rganish modeli talabaning xotirasida ikki tomonlama lug'at bazasini emas, balki yagona tushunchalar bazasini shakllantiradi. An'anaviy usul: Talaba avval o'z tilida "bosim" so'zini o'rganadi, keyin ingliz tili darsida uni "pressure" deb tarjima qilishni yodlaydi. Parallel model: Talaba laboratoriya ishida "bosim"ni o'lchayotganda, o'sha jarayonning o'zidayoq uning inglizcha nomlanishi, o'lchov birliklari va formuladagi belgilanishini o'rganadi. Natijada so'z va tushuncha xotiraga bir butun bo'lib muhrlanadi. Va bularning 3 ta asosiy afzalliklari bor. Bular: (1) vaqtni tejash: Texnik oliygozlarda o'quv yuklamasi juda katta. Tilni alohida fan emas, balki mutaxassislikning bir qismi sifatida o'rganish talabaning vaqtini tejaydi. (2)terminologik aniqlik: Ko'pgina texnik terminlar o'zbek tiliga rus yoki ingliz tilidan kirib kelgan. Parallel o'rganish talabaga terminning asl mohiyatini tushunishga yordam beradi. (3)Kognitiv moslashuvchanlik: Miya bir vaqtning o'zida ikkita tilda texnik axborotni qayta ishlashga o'rganadi. Bu kelajakda xalqaro anjumanlarda "sinxron tarjima"siz ham ma'lumot olish qobiliyatini rivojlantiradi.

Odatda tillarni aralashtirib yuborish (interferensiya) salbiy holat hisoblanadi. Ammo texnik sohada bu foydali. Misol uchun: talaba "Val" (o'zbekcha) va "Shaft" (inglizcha) so'zlarini parallel o'rgansa, uning miyasida ushbu detalning vizual obrazi shakllanadi. Kelajakda u xorijiy chizmani ko'rganda, "shaft" so'zini o'zbekchaga tarjima qilib o'tirmaydi, balki darrov detalning o'zini ko'z oldiga keltiradi. Bu "tezkor professional reaksiya"ni shakllantiradi.

Metodlar:

1.CLIL (Content and Language Integrated Learning) - bu metod muhandislik ta'limida eng samarali yo'l hisoblanadi. Bunda til — maqsad emas, balki bilim olish vositasiga aylanadi. Bunda talaba darsda "Termodinamika" qonunlarini o'rganadi, lekin dars ingliz tilida olib boriladi. Natijada u fanni ham, tilni ham bir vaqtda o'zlashtiradi. Shuningdek, 4 ta "C" tamoyili: CLIL muvaffaqiyati 4 ta komponentga tayanadi bular:

Content (Mazmun): Mutaxassislikka oid bilim

Communication (Muloqot): Til ko'nikmalari;

Cognition (Bilish): Texnik tahlil va mantiqiy fikrlash;

Culture (Madaniyat): Global muhandislik madaniyatini tushunish.

2. Case-study (Vaziyatli ta'lim) metodi

Bu usul talabalarni quruq nazariyadan uzoqlashtirib, real ishlab chiqarish muammolariga yaqinlashtiradi. Masalan, talabalarga "Gidroelektrostansiyadagi nosozlik va uni bartaraf etish" mavzusida ingliz tilidagi real keys (hujjatlar, chizmalar) beriladi. Talabalar guruhlariga bo'linib, muammoni chet tilida muhokama qilishadi va yechimni taqdimot (presentation) ko'rinishida himoya qilishadi. Bu yerda "muhandislik tili" jonli muloqotda ishlatiladi. Talaba xato qilishdan qo'rqmaydi, chunki uning diqqat markazida — muammoni yechish (texnik vazifa) turadi.

3. Loyihalash metodi (Project-based Learning)

Bu yondashuv talabani mustaqil tadqiqotga yo'naltiradi. Vazifa: Talabaga ma'lum bir qurilmaning modelini yaratish va uning "Texnik pasporti" ni (Manual) ingliz va o'zbek tillarida tayyorlash topshiriladi. Innovatsiyasi: Talaba o'z loyihasini xalqaro investorga (o'qituvchi yoki guruhdoshlariga) "sotishi" yoki taqdim etishi kerak. Bu jarayonda u:

Texnik atamalarni to'g'ri qo'llashni;

Argumentlar keltirishni;

Savollarga professional javob berishni o'rganadi.

Kelajak uchun tavsiya: Texnik oliygohlarda tillarni parallel o'rganishni tizimli yo'lga qo'yish uchun:

O'quv rejalari mutaxassislik va til kafedralari tomonidan hamkorlikda (integratsiyalashgan holda) tuzilishi;

Laboratoriya va amaliyot mashg'ulotlarida chet tilidagi texnik hujjatlardan doimiy foydalanilishi;

VR (virtual borliq) va sun'iy intellekt kabi innovatsion texnologiyalarni professional muhitni yaratishga yo'naltirish lozim.

Parallel o'rganishning strategik ahamiyati: Talaba o'z ona tilida o'zlashtirayotgan texnik tushunchalarni chet tilida parallel ravishda ko'rishi uning ongida "Ikki tilli professional dunyoqarash"ni shakllantiradi. Bu usul talabaga axborotni tarjima qilmasdan, to'g'ridan-to'g'ri texnik mantiq asosida qabul qilish imkonini beradi. Bu esa xalqaro ish muhitida qaror qabul qilish tezligini 2-3 barobarga oshiradi. CLIL va Amaliy metodlarning samaradorligi: CLIL (Fan va til integratsiyasi) hamda Case-study metodlarini qo'llash talabadagi "til o'rganish qo'rquvi"ni yo'qotadi. Talaba e'tiborini tilning murakkab grammatikasiga emas, balki muhandislik muammosining yechimiga qaratadi. Natijada til tabiiy ravishda, amaliyot jarayonida o'zlashtiriladi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, tillarni parallel o'rganish modeli — bu talabani dunyo darajasidagi muhandisga aylantiruvchi eng qisqa va samarali yo'ldir. Bu model ta'lim samaradorligini oshirib, nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilishni bartaraf etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge University Press, 2010. – 173 p.
2. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach. – Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
3. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centred approach. – Cambridge University Press, 1987. – 183 p.
4. Jalolov J. J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 432 b.
5. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 416 b.
6. Muslimov N. A. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – Toshkent: Fan, 2013. – 128 b.
7. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2001. – 278 p.
8. Widdowson H. G. Teaching Language as Communication. – Oxford University Press, 1978. – 168 p.

9. Xoshimov K., Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003. – 304 b.
10. Yuldashev J. G', Usmonov S. A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 168 b.